

Camping Wedderbergen te Wedde, gemeente Bellingwedde

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen
gemeente: Bellingwedde
plaats: Wedde
toponiem: Wedderbergen
bevoegd gezag: gemeente Bellingwedde
opdrachtgever: gemeente Bellingwedde
centrumcoördinaten: 268.356/568.208
kaartblad: 13A
onderzoeksmeldingsnummer: 4543074100
beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Bellingwedde en E-depot
uitvoerder: Libau
rapport: 17-82
auteur : M. de Jong
autorisatie : N. van der Mei
telefoon: 050-3126545
e-mail: archeologie@libau.nl
afbeelding voorblad : Topografisch militaire kaart uit de 19de eeuw

Camping Wedderbergen te Wedde (gemeente Bellingwedde)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Bellingwedde, vertegenwoordigd door dhr. R. Kampyon, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een locatie op het terrein van Camping Wedderbergen te Wedde (zie figuur 1). De aanleiding voor dit bureauonderzoek wordt in eerste instantie gevormd door een door het college van Burgemeester en Wethouders op 1 maart 2017 afgegeven omgevingsvergunning (en de daartegen ingediende bezwaren) voor de kap van 27 bomen en het graven van sleuven ten behoeve van de aanleg van riolering en leidingen en het graven van watergangen. Daarnaast beoogt de eigenaar van de camping de bouw van een sanitair gebouw op het terrein. In het bureauonderzoek wordt onderzocht hoe deze ingrepen zich verhouden tot de archeologische waarde van het terrein. Het terrein wordt hierna verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: De locatie van het plangebied is weergegeven met een zwart kader (Opentopo). In de inzet is een recente luchtfoto opgenomen waarin de locaties van watergangen (blauw) en bouwlocatie (rood) bij benadering zijn aangegeven (PDOK).

De beoogde watergangen betreffen een netwerk van één aftakking van circa 110 m lengte dwars op de Westerwoldsche Aa en twee daarop aansluitende, min of meer oost-westlopende, zijtakken van elk ongeveer 145 m lengte. Dit stelsel is volgens opgave voorzien van een getrappt profiel. De bovenbreedte van de watergang is circa 6 m met aan beide zijden 3 m uitloop (verdiept aangelegde oever, niet watervoerend). De diepte bedraagt circa 1,3 m onder maaiveld ofwel circa -0,8 m NAP. De twee oost-westlopende watergangen zijn inmiddels grotendeels uitgegraven, de gemeente Bellingwedde heeft de werkzaamheden voorlopig stil laten leggen.

De exacte omvang en funderingswijze van het gebouw met sanitaire voorzieningen is nog niet bekend. Afgaande op het uitgevoerde bodemonderzoek is een terrein van circa 20 m bij 20 m gereserveerd voor de plaatsing van dit gebouw (Reit, 2017). Gecombineerd met de weergave in het bestaande inrichtingsplan is de locatie van het gebouw bij benadering aangegeven met een ruim kader (zie inzet figuur 1).

Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied ligt aan de rivier Westerwoldsche Aa in het esdorpenlandschap van Westerwolde. Westerwolde wordt gekenmerkt door een relatief kleinschalig landschap van esdorpen langs de beken Ruiten Aa, Mussel Aa en Pagediep die nabij Wedde samenvloeien in de rivier Westerwoldsche Aa (zie bijvoorbeeld Molema et al., 2008).

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is te zien dat het plangebied zich in het beekdal van de Westerwoldsche Aa bevindt (zie bijlage *Fysisch geografische kaart*). Langs de benedenloop van de Westerwoldsche Aa is het beekdal geclassificeerd als getij-afzettingenvlakte (code Mv2). Hier is door overstromingen, en dan met name ten gevolge van stuwing van zeewater in het beekdal, zeelei afgezet. Langs de bovenloop komt kleinschalig reliëf en een veenpakket van meer dan 40 cm dikte in het beekdal voor (code FOI1). Ook hierop is nabij Wedderbergen en Wedderveer een dun pakket zeelei afgezet (code mFOI1), verder bovenstrooms ontbreekt het kleipakket. Langs de Westerwoldsche Aa zijn dijken aangegeven. Door het noordelijk deel van het plangebied loopt een oude meander van de Westerwoldsche Aa. Deze ligt binnen de bovengenoemde getij-afzettingenvlakte. Het zuidelijk deel van het plangebied overlapt met een vastgelegd stuifzandcomplex (code Ed1). De verstuuving is waarschijnlijk in de late middeleeuwen begonnen en al in de 16de eeuw stopgezet (Groenendijk, 1997: p. 264). Op iets grotere afstand ten westen en zuiden van het plangebied komen vergravingen voor. De ruimere omgeving van het plangebied bestaat uit een zandlandschap waarbinnen enkele veenrestanten voorkomen. De geomorfologische kaart geeft hetzelfde beeld van het plangebied als de fysisch geografische kaart (Alterra, geraadpleegd via Archis).

Op de bodemkaart zijn in het plangebied weideveengronden op zand aangegeven. De zandbodem ligt ondieper dan 1,2 m onder maaiveld (code pVz; zie bijlage *Bodemkaart*). Volgens de bodemkaart reiken de zeekelegronden niet tot in het plangebied, deze zijn iets verder stroomafwaarts weergegeven (codes Mv41C en Mo80C). Ook de begrenzing van het vastgelegde stuifzandgebied, hier benoemd als duinvaaggronden bestaande uit leemarm en zwak lemig fijn zand (code Zd21), is verder zuidelijk weergegeven, waarmee het zich buiten het plangebied zou bevinden. Onder de stuifduinen zijn plaatselijk resten van de oorspronkelijke haarpodzol aanwezig (Groenendijk, 1997: p. 263). Ook deze bevindt zich waarschijnlijk buiten het plangebied. De bodemkaart geeft een afwijkende ligging van de Westerwoldsche Aa weer, ten opzichte van de recente topografische kaart, waardoor de rivier breder lijkt te zijn dan in werkelijkheid het geval is.

De hoogtegegevens zoals opgenomen in de uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland duiden erop dat het plangebied volledig binnen het beekdal ligt (zie figuur 2). De hoogte binnen het plangebied varieert van ongeveer 0,3 m-1,3 m NAP. In zuidelijke richting loopt de hoogte op, maar hier zijn binnen het plangebied geen aanwijzingen voor een voormalig stuifzandgebied. Iets verder naar het zuiden zijn wel zandduinen herkenbaar.

Archeologie

In het bestemmingsplan Wedderbergen - Wedderveer is een dubbelbestemming Waarde archeologie (WR-a) opgenomen. De dubbelbestemming is gebaseerd op een voorstudie van ADC Archeoprojecten (Van Lil, 2007). Het plangebied ligt binnen een zone met de dubbelbestemming WR-a1: behoud en de bescherming van archeologische waarden. Om die reden is voor het uitvoeren van grondbewerkingen dieper dan 30 cm onder maaiveld een vergunning vereist, evenals voor het ontgronden, afgraven, egaliseren en ophogen van de bodem ter plaatse (Ruimtelijke plannen).

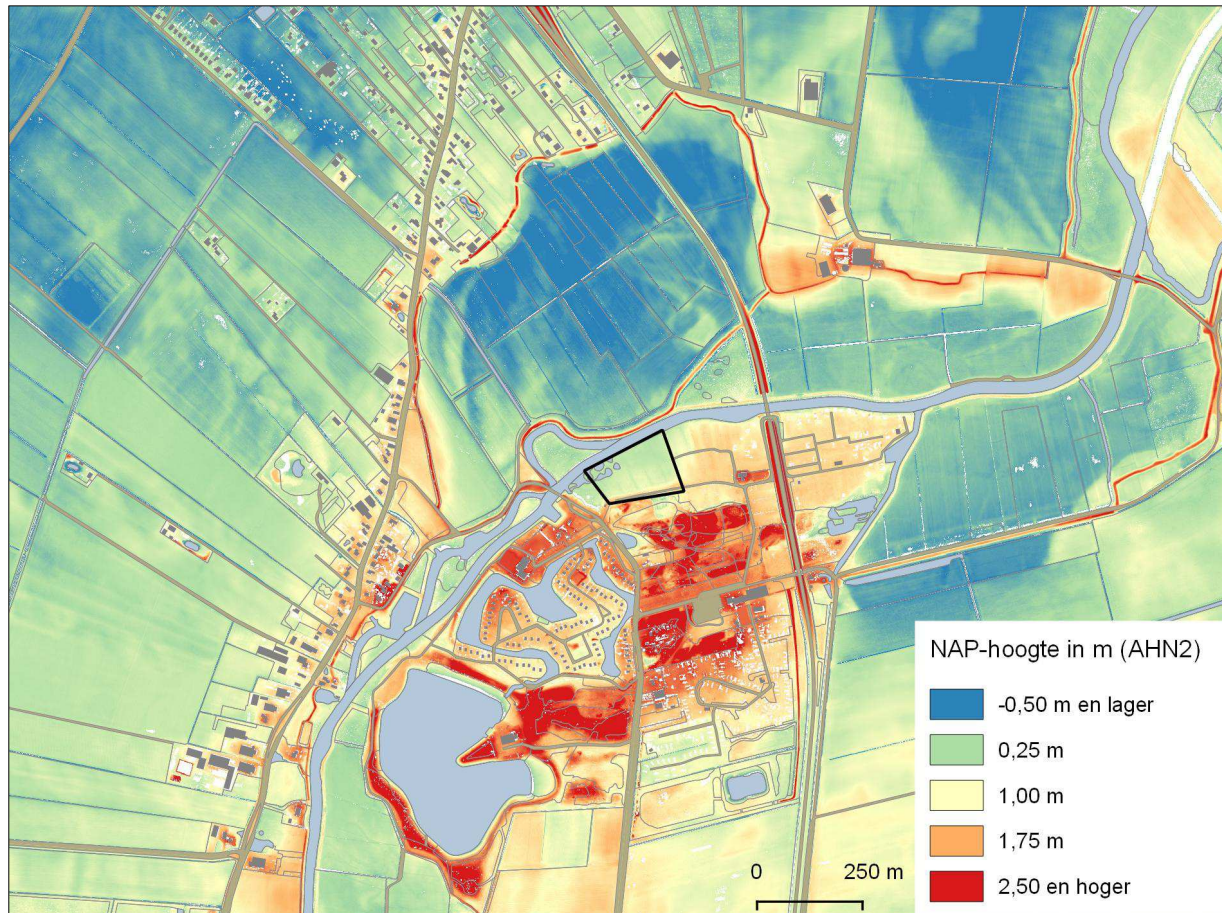
Het plangebied is geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK). Het AMK-terrein bestaat vrijwel de gehele Wedderbergen. Binnen (en buiten) dit gebied liggen sporen van een zogenaamd *celtic field*, ofwel raatakkercomplex (AMK-terrein 15094; zie ook Van Lil, 2007: p. 7). Plaatselijk zijn oude bodems en geulresten van de Westerwoldsche Aa afgedekt met stuifzand en in de bodem behouden gebleven. Dit gebied grenst aan het urnenveld van Wedderveer dat uit de bronstijd dateert en in de jaren '40 door Van Giffen is opgegraven (vondstlocaties 2928704100 en 2928712100).

Tijdens werkzaamheden is in 2011 laatmiddeleeuws kogelpot aardewerk en roodbakkerd aardewerk daterend tot ongeveer 1700 binnen het plangebied aangetroffen (vondstlocaties 2848636100 en 2848652100). Deze vondsten zijn waarschijnlijk afkomstig uit van elders van het campingterrein aangevoerde grond.

In de nabije omgeving van het plangebied zijn zeer veel vondsten gedaan waarvan een groot aantal binnen de omvang van het AMK-terrein. Hieronder bevinden zich nederzettingenresten uit het mesolithicum (vondstlocatie 3007751100), een vuursteen bijl uit het neolithicum (vondstlocatie 2796156100), een urn uit de bronstijd of

ijzertijd (vondstlocatie 2918133100) en bewoningsresten uit de late middeleeuwen (vondstlocatie 2796148100). Op iets grotere afstand van het plangebied liggen onder meer twee terreinen met nederzettingssporen uit het mesolithicum (AMK-terreinen 7296 en 7297) en een terrein met zowel nederzettingssporen uit mesolithicum en neolithicum als de resten van een laatmiddeleeuws steenhuis (AMK-terrein 7326).

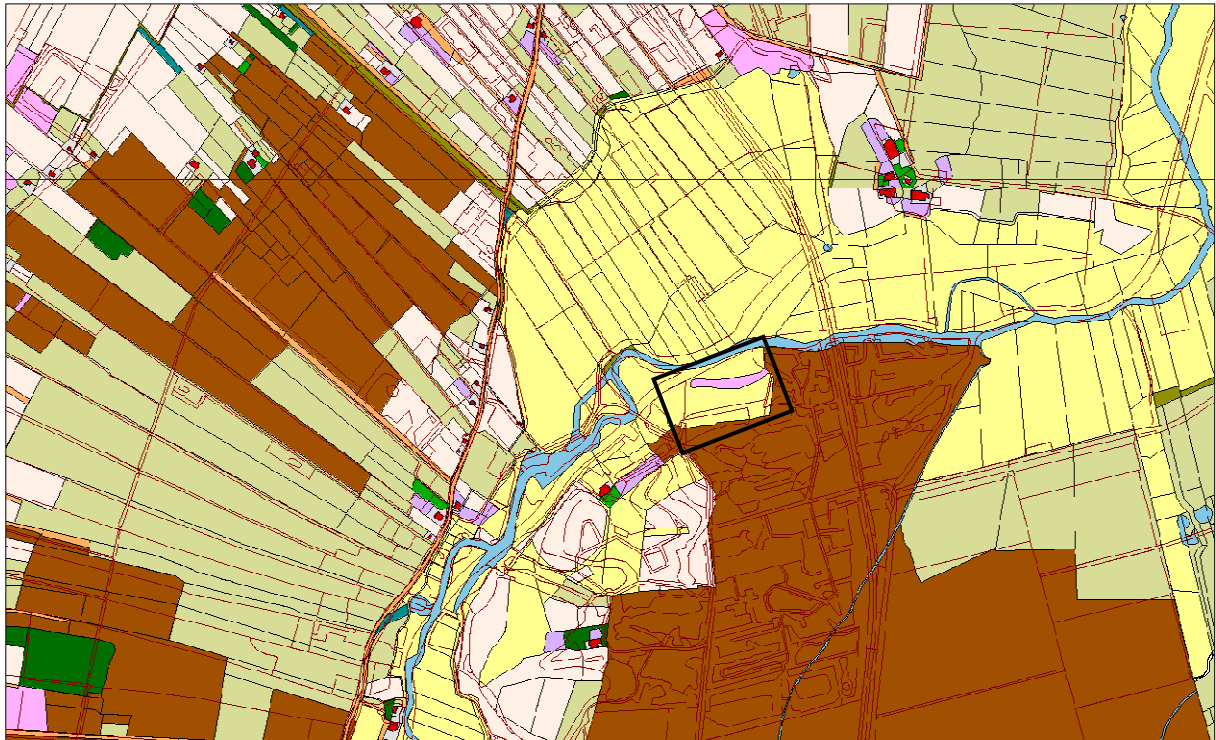
Figuur 2: Uitsnede van AHN2 met daarop de hoogteverschillen in het plangebied en omgeving. De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwart kader.

Historische geografie

In de Hottingeratlas (kaartopname tussen 1788 en 1792) wordt Wedderbergen, dan de Bergen genaamd, gekenmerkt door twee boerderijen, een akker en meerdere zandduinen (Versfelt, 2003). Op de kadastrale minuut uit 1828 (gemeente Wedde, blad D3) is de situatie in het plangebied gelijk aan die weergegeven in de Hottingeratlas. Het plangebied bestaat uit hooiland (lichtgeel) met daar binnen een smalle strook heide (lichtpaars; zie figuur 3). Deze strook volgt min of meer de loop van de oude meander die is aangegeven op de fysisch geografische kaart. De percelen waren eigendom van Reint Elzes Hazelhoff, landbouwer te Wedderbergen (HisGIS). Het gebied ten oosten en zuiden van het plangebied (bruin) bestaat uit woeste gronden en is benoemd als 'slechte weide'.

De topografische militaire kaart van 1852 (veldminuut bij Grote Historische Atlas Noord-Nederland 1851-1855) toont binnen het plangebied, aan de westzijde van het eerder genoemde strookje heide, een watermolen (zie figuur 4). Deze molen is voor 1850 aangelegd ten behoeve van de bemaling van de Polder Weddermarke en voor 1887 verdwenen (Molendatabase verdwenen molens). Het betrof een kleine molen, mogelijk een tjasker of spinnenkopmolen.

Figuur 3: Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1828 (HisGIS). De locatie van het plangebied ligt binnen het zwarte kader.

Figuur 4: Wedderbergen en omgeving in 1852 (veldminuut TMK). Het plangebied ligt binnen het kader.

Op de topografische kaart (bonneblad) van 1906 is het gehele plangebied in gebruik als weide (Topotijdreis). In 1971 is het plangebied weergegeven als nat perceel en grenst het aan het recreatieoord Wedderbergen. In de vroege 21ste eeuw is het perceel gedraineerd met een aantal greppels, zo blijkt uit de topografische kaart van 2005. Deze lijken al snel te zijn verdwenen. In 2011 zijn langs de oever van de Westerwoldsche Aa natuurontwikkelingsingrepen uitgevoerd en gekarteerd (Topotijdreis). Deze situatie is nu nog aanwezig (zie figuur 1).

Overweging en advies

Het plangebied ligt in het beekdal van de Westerwoldsche Aa en wordt aan de noordzijde begrensd door de rivier. Door het plangebied loopt een oude meander die echter in het historisch kaartmateriaal niet (meer) als zodanig herkenbaar is. In meer of mindere mate kunnen voormalige depressies in het terrein in de middeleeuwen zijn dicht gestoven door de aanwezigheid van het stuifzandgebied aangrenzend ten zuiden van het plangebied. Ook is in het beekdal, mogelijk tot in het plangebied, een dun kleidek afgezet. Het oorspronkelijke loopvlak is in dat geval enigszins beschermd tegen (ondiepe) bodemingrepen.

In het beekdal bestaat kans op daaraan gerelateerde archeologische resten (zie bijvoorbeeld Rensink, 2008). Hierbij is te denken aan resten van jacht en visvangst, zogenaamde depotvondsten (rituele deposities), infrastructuur (zowel voorden, bruggen als vaartuigen), ingrepen in het kader van waterbeheersing, zoals molens, en afvalplaatsen. Resten van bewoning zijn voornamelijk op de hogere gronden nabij de beek te verwachten. De kans daarop is binnen het plangebied tamelijk klein, maar zeker niet uit te sluiten, vooral wat betreft het zuidelijk deel van het plangebied waar de bodem oploopt. Nederzettingsresten kunnen bijvoorbeeld bestaan uit jachtkampjes van jager-verzamelaars. Het is bekend dat in het plangebied in de 19de eeuw een kleine molen aanwezig was. Het is niet bekend in hoeverre hier nog archeologische resten van aanwezig zijn. Gezien recent uitgevoerde ingrepen in de vroege 21ste eeuw en in het voorjaar van 2017 is binnen het perceel plaatselijk bodemverstoring opgetreden.

Geadviseerd wordt langs de twee al (gedeeltelijk) gegraven waterlopen op korte termijn een inspectie van het talud te laten uitvoeren door een archeoloog. De inspectie dient te bestaan uit visuele inspectie en metaaldetectie van het talud en de ontgraven grond. Mochten zich in het sloottalud archeologische sporen aftekenen waarvan documentatie noodzakelijk is, dan dient zo spoedig mogelijk contact te worden opgenomen met de gemeente Bellingwedde en met Libau. Voor het optekenen en afwerken van archeologische sporen is namelijk een door de bevoegde overheid, de gemeente Bellingwedde, goedgekeurd Programma van Eisen (PvE) benodigd.

Tevens wordt geadviseerd om een archeologisch booronderzoek uit te laten voeren. Dit booronderzoek dient te bestaan uit 6 boringen per hectare (een totaal van 14 à 15 in het plangebied). De plaatsing van de boringen dient gericht te zijn op de geplande werkzaamheden; namelijk in de hartlijn van de geplande watergangen (de nog niet ontgraven delen), ter plaatse van de afwaterings- en rioleringsseuven en op de beoogde bouwlocatie van het gebouw voor sanitaire voorzieningen. Het onderzoek dient gericht te zijn op de gaafheid van de bodem, het voorkomen van oude (intacte) loopvlakken, oude beekvullingen en archeologische indicatoren zoals houtskool, vuursteen en aardewerk. Aan de hand van de resultaten van het booronderzoek wordt besloten of verder archeologisch onderzoek op deze locatie noodzakelijk is.

Het booronderzoek kan gecombineerd met de archeologische inspectie worden uitgevoerd.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Bodemkaart;
- Kaart archeologie.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland 2 (www.ahn.nl; www.nationaalgeoregister.nl).

Archeologische Monumentenkaart (AMK).

ARCHIS, Archeologisch Informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi, 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Lil, R. van, 2007. *Wedderbergen – Wedderveer (gemeente Bellingwedde). Een bureauonderzoek*. ADC-Rapport 686.

Molema, J., G. Maas, A. Mennens-van Zeist & M. Rooke, 2008. De Ruiten-Aa. Nieuwe meanders in het landschap van Westerwolde. In: Rensink, E. (red.), *Archeologie en beekdalen. Schatkamers van het verleden*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Molendatabase verdwenen molens (<http://molendatabase.org/molendb.php>).

Opentopo, recente topografische kaarten van Nederland. J.W. van Aalst (www.opentopo.nl).

PDOK, Publieke Dienstverlening op de Kaart (www.pdok.nl).

Reit, A., 2017. *Verkennd bodemonderzoek Molenweg 2 te Wedde*. Klijn Bodemonderzoek rapport 17KL133.

Rensink, E. (red.), 2008. *Archeologie en beekdalen. Schatkamers van het verleden*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Ruimtelijke Plannen, diverse ruimtelijke plannen van overheden in Nederland (www.ruimtelijkeplannen.nl).

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.).

Versfelt, H.J., 2003, *De Hottinger atlas van Noord- en Oost-Nederland*. Heveskes Uitgevers, Groningen.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

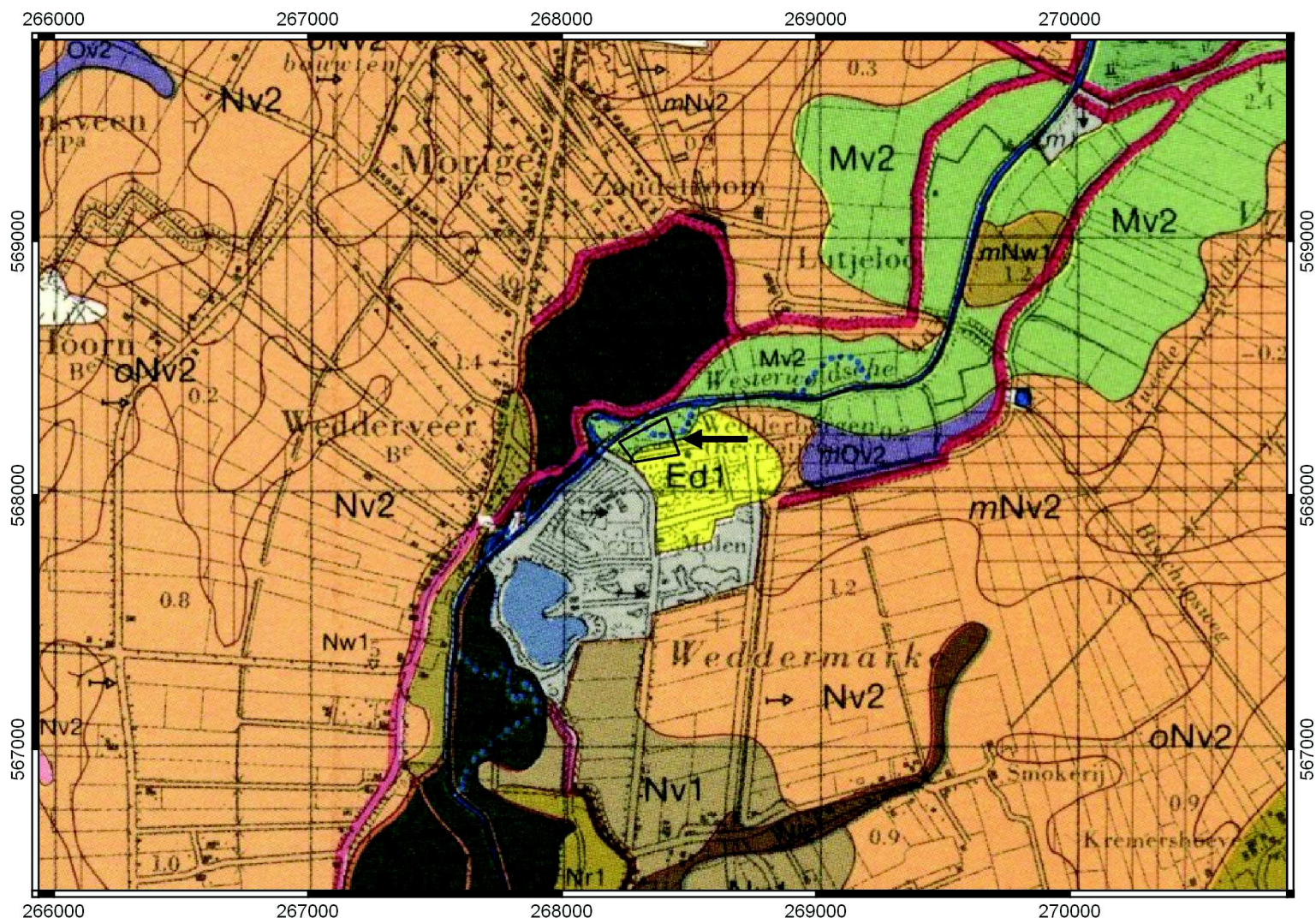
Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart

Camping Wedderbergen te Wedde

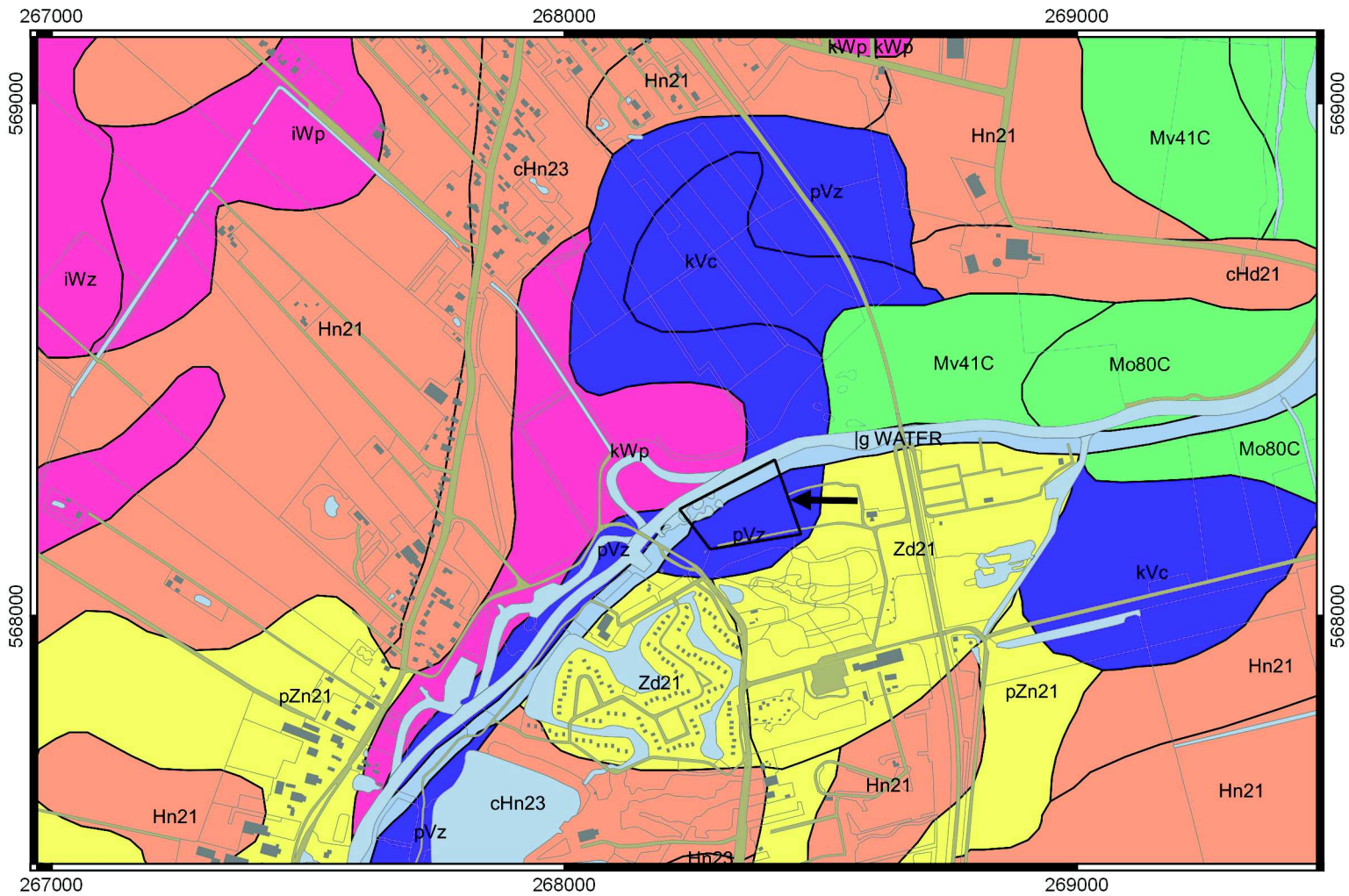

Legenda

	Plangebied - tevens aangegeven met een pijl		Nr1 - Dekzandrug
	Afgraving/ophoging/vergraving		Nv1 - Dekzandvlakte met kleinschalig reliëf
	Dijk		Nv2 - Vlakke dekzandvlakte
	Dobbe of kuil		Nw1 - Dekzandwieling
	Ed1 - Vastgelegd stuifzandcomplex		Ov2 - Ontgonnen veenvlakte > 40 cm veen
	FOg2 - Vlakke beekdalglooiing > 40 cm veen		Water
	FOI1 - Beekdal met kleinschalig reliëf > 40 cm veen		o - met restveen, 15-40 cm dik
	Mv2 - Vlakke getij-afzettingen		m - met kleidek, 15-40 cm dik
	NI2 - Dalvormige laagte (ril)		Plaatselijk ijzerrijk

Bodemkaart

Camping Wedderbergen te Wedde

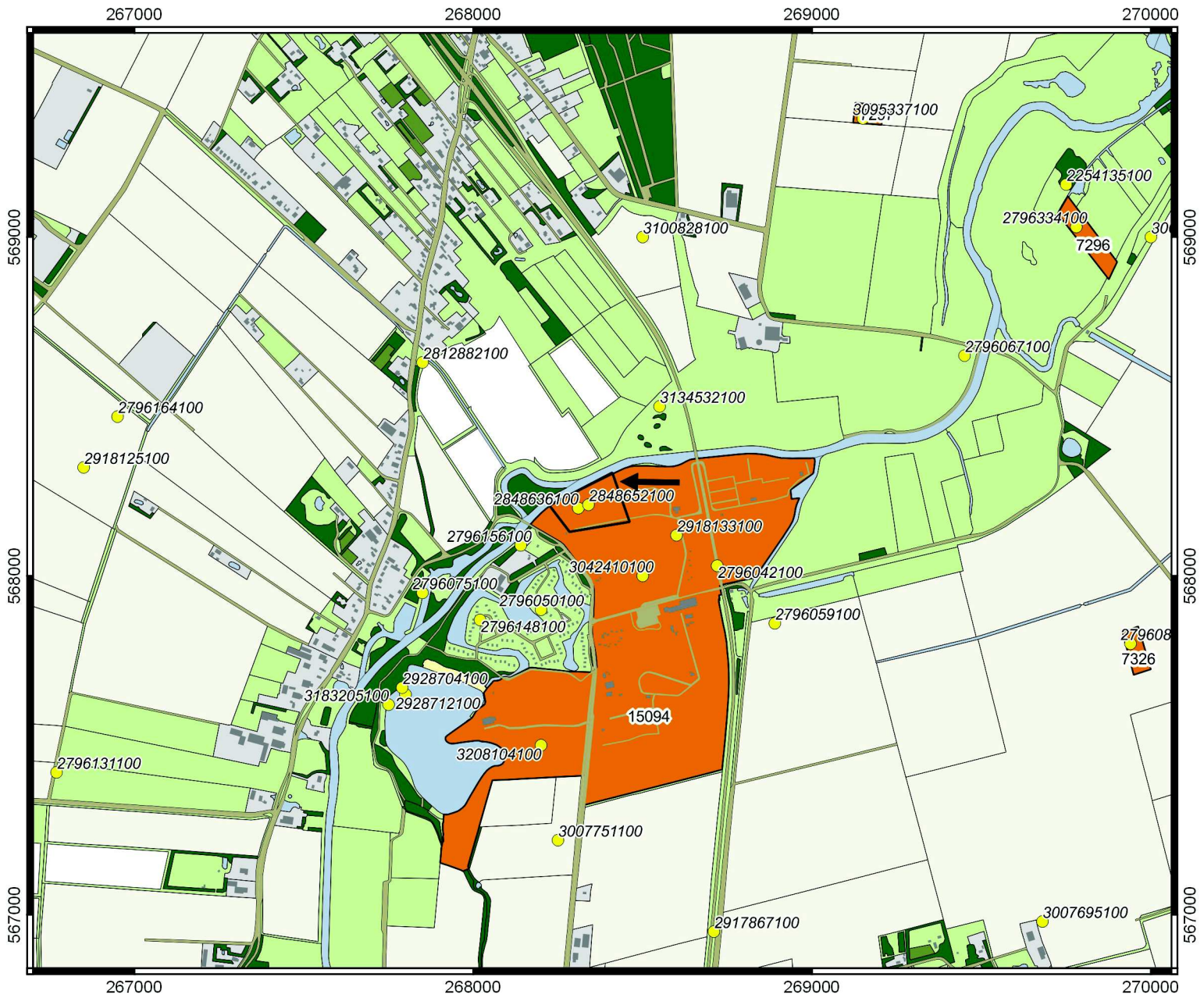
Legenda

- Plangebied - tevens aangegeven met een pijl
- Ilg WATER: water
- cHd21: Kamppodzolgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand
- cHn23: Laarpodzolgronden; lemig fijn zand
- Hn21: Veldpodzolgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand
- Hn23: Veldpodzolgronden; lemig fijn zand
- Zd21: Duinvaaggronden; leemarm en zwak lemig fijn zand
- pZn21: Gooreerdgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand
- kVc: Waardveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen
- pVz: Weideveengronden op zand, beginnend ondieper dan 120 cm
- iWp: Moerige podzolgronden met een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag
- iWz: Moerige eerdgronden met een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag op zand
- kWp: Moerige podzolgronden met een zavel- of een kleidek en een moerige tussenlaag
- Mo80C: Kalkarme nesvaaggronden; klei
- Mv41C: Kalkarme drechtvaaggronden; zware klei, profielverloop 1

Kaart archeologie

Camping Wedderbergen te Wedde

Legenda

- Vondstlocaties

AMK-terreinen

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, rijksbeschermd